

Ks. Kamil Zadrożny

ORCID: 0000-0002-0456-8416

Instytut Wyższych Studiów Teologicznych – Częstochowa

Miejsce Maryi w historii zbawienia w ujęciu Stefano De Fioresa

Słowa kluczowe: mariologia współczesna, historia zbawienia, Stefano De Fiores, Maryja

Keywords: contemporary Mariology, the history of salvation, Stefano De Fiores, Mary

Działalność naukowa Stefano De Fioresa wpisuje się w dążenia do recepcji nowej metodologii w mariologii, wyznaczonej między innymi przez Sobór Watykański II w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*. Rozwój współczesnej mariologii i wskazanie na jej status epistemologiczny stało się możliwe dzięki wkładowi wybitnych teologów i mariologów, którzy w swoich dziełach podejmowali ten temat¹. Jest wśród nich Stefano De Fiores, który przyczynił się do jej zrozumienia i upowszechnienia².

¹ Por. P. Largo Domínguez, *Lectio magistralis. Panorama mariológico-mariano de la primera década del siglo XXI. Un recorrido limitado*, „Marianum” 76 (2016), s. 388–403.

² Stefano De Fiores urodził się w San Luca (Reggio Calabria) 2 listopada 1933 roku. Chrzest przyjął w 1934 roku w Polsce, dokąd rodzina przeniosła się tymczasowo w związku z pracą jego ojca. Osierocony przez niego w wieku pięciu lat Stefano dorastał w głębokim nabożeństwie do Maryi w pobliżu miejscowego sanktuarium maryjnego. W 1946 roku o. Vittorio Berton, gorliwy montfortianin, zaproponował mu, by został misjonarzem Maryi i wstąpił do ich zgromadzenia. Reakcja chłopca na tę propozycję była pozytywna. Za zgodą matki w wieku zaledwie trzynastu lat Stefano wstąpił do niższego seminarium duchownego Zgromadzenia Misjonarzy Montfortianów w Redona di Bergamo, gdzie podjął naukę w gimnazjum. Nowicjat odbył w Castiglione Torinese. Po ukończeniu studiów teologicznych przyjął święcenia kapłańskie w bazylice w Loreto 21 lutego 1959 roku. Swoją pierwszą Mszę św. odprawił 2 sierpnia 1960 roku w San Luca w kościele Santa Maria della Pietà. Po ukończeniu studiów był profesorem historii sztuki. Uzyskał licencjat z teologii na Papieskim Uniwersytecie Laterańskim oraz licencjat z teologii duchowości na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie. Po opublikowaniu książki *Maria nel mistero di Cristo e della*

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie, w sposób możliwie dokładny, jego myśli mariologicznej. Sytuuje się ona w kontekście posoborowej recepcji doktryny maryjnej. Dla polskiego czytelnika pomocą w zrozumieniu myśli tego włoskiego mariologa mogą się stać jego publikacje, które ukazały się na łamach kwartalnika mariologicznego „Salvatoris Mater” w polskim tłumaczeniu³. Jak dotąd w polskich czasopismach naukowych nie pojawiło się opracowanie myśli mariologicznej tego autora. Obecne nie rości sobie tytułu do bycia wyczerpującym, bowiem podejmuje tylko jedno z zagadnień z bogatego dorobku teologicznego i mariologicznego De Fioresa.

Chiesa, której tytuł bezpośrednio odwoływał się do nauki soborowej, został powołany na wykładowcę mariologii na Papieskim Wydziale Teologicznym „Marianum”. Jako mariolog współpracował ze Stolicą Apostolską. Współpraca ta miała szczególne znaczenie za pontyfikatu św. Jana Pawła II. Był promotorem, pierwszym prezesem i członkiem komitetu naukowego Fundacji Corrado Alvaro. Wraz z 23 innymi członkami założył Włoskie Interdyscyplinarne Towarzystwo Mariologiczne (AMII), którego prezesem był aż do śmierci. W 1983 został odznaczony medalem Biblioteki Maryjnej w Dayton; w 1990 otrzymał nagrodę René Laurentina „Pro Ancilla Domini”. Był ponadto profesorem zwyczajnym mariologii systematycznej i historycznej na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim oraz na „Marianum”. Zmarł w szpitalu Sant’Anna w Catanzaro 14 kwietnia 2012 roku. Spośród jego licznych publikacji należy wymienić te o charakterze ściśle mariologicznym: *Maria nella teologia contemporanea* (1991), *Maria Madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica* (1998), *Maria nella vita secondo lo Spirito* (1998), *Chi è per noi Maria? Risposta alle domande più provocatorie* (2001), *Trinità mistero di vita. Esperienza trinitaria in comunione con Maria* (2001), *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia* (2005), *Maria donna eucaristica. Un commento al capitolo VI dell’enciclica Ecclesia de Eucharistia* (2005), *Maria. Nuovissimo dizionario* (t. I: 2006; t. II: 2007; t. III: 2008), *Il Segreto di Fatima* (2008), *La Madonna in Michelangelo. Nuova interpretazione teologico-culturale* (2010), *Perché Dio ci parla mediante Maria* (2011), *Educare alla vita buona del Vangelo con Maria* (2012). Obok nich warto wymienić dzieła, których był współredaktorem: *Nuovo dizionario di spiritualità* (wraz z Tullio Goffim), Edizioni San Paolo, 1979; *Nuovo dizionario di mariologia*, Edizioni San Paolo, 1985. Wraz z Salvatore M. Perrellą i Valerią Ferrari Schiefer był autorem kolejnego słownika mariologicznego: *Mariologia. I dizionari San Paolo*, Edizioni San Paolo, 2009. Jest autorem licznych artykułów o charakterze mariologiczno-maryjnym; zob. *Da Polsi a Loreto con Maria nel cuore. Omaggio a p. Stefano De Fiores nel cinquantesimo del suo sacerdozio*, red. Fondazione Corrado Alvaro, Ardore Marina (RC) 2009; A. Valentini, *Stefano De Fiores, cantore della Vergine. In memoriam*, „Theotokos” 20 (2012), s. 3–4; S.M. Perrella, *In pace Christi: Stefano De Fiores, SMM*, „Marianum” 74 (2012), s. 545–555; C. Militello, *Stefano De Fiores visto da vicino “con occhi di donna”*, „Theotokos” 23 (2015), nr 2, s. 193–206; *La personalità poliedrica di Padre Stefano De Fiores. Atti del convegno (San Luca, 16 novembre 2013)*, red. F. Nocera, Reggio Calabria 2016.

³ Zob. S. De Fiores, *Status epistemologiczny mariologii*, „Salvatoris Mater” 3 (2001), nr 1, s. 281–310; tenże, *Droga od służby Panu do korony chwały*, „Salvatoris Mater” 6 (2004), nr 3, s. 44–60; tenże, *Mariologia w wymiarze estetycznym*, „Salvatoris Mater” 11 (2009), nr 2, s. 61–192; tenże, *Typologia i obecność Maryi w duchowości chrześcijańskiej*, „Salvatoris Mater” 12 (2010), nr 3–4, s. 27–48.

1. Kontekst refleksji mariologicznej Stefano De Fioresa

Podjmując próbę analizy wykładu mariologicznego Stefano De Fioresa w kontekście obecności Matki Pana w historii zbawienia, z konieczności należy wziąć pod uwagę, iż jego refleksja mariologiczno-maryjna wpisuje się w kontekst recepcji soborowej doktryny Kościoła o Najświętszej Maryi Pannie. Gdy w 1963 roku ojcowie soborowi zakończyli prace nad schematem *De Beata*, papież Paweł VI promulgował konstytucję dogmatyczną o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1963) zawierającą rozdział o Maryi w misterium Chrystusa i Kościoła. Tekst ten uznawany jest za *magna charta*⁴ soborowej refleksji o Maryi i stanowi po dziś dzień punkt odniesienia i źródło inspiracji w uprawianiu mariologii⁵. Wyznacza przede wszystkim metodę i wskazuje perspektywę rozwoju. Sobór wytyczył tym samym drogi ku głębszemu i pełniejszemu zrozumieniu miejsca Maryi w tajemnicy Syna Bożego i wspólnoty Kościoła.

Należy podkreślić, iż zasadnicza część pracy naukowo-dydaktycznej i piśmienniczej De Fioresa przypadła na okres posoborowy. Z jego pism wyłania się sylwetka człowieka, który pragnął, aby soborowa nauka o błogosławionej Dziewicy Maryi była znana i rozpowszechniana.

Według De Fioresa, Sobór Watykański II odnowił rozumienie obecności Matki Pana w tajemnicy Chrystusa i Kościoła. Odnosząc się do metody stosowanej w mariologii, wskazał na konieczność uprawiania refleksji mariologicznej w perspektywie historiozbawczej. Zdaniem włoskiego mariologa, sobór wprowadził metodę scholastyczną w kryzys. Zaproponował bowiem teologię/mariologię, która wychodzi od danych biblijnych, przechodzi do wkładu ojców Kościoła, w sposób spekulatywny pogłębia zbawcze tajemnice, dostrzegając ich obecność w liturgii oraz życiu Kościoła. Ponadto umieszcza je w konkretnej kulturze⁶.

Impuls dany przez dokumenty soborowe znalazł odzwierciedlenie w posoborowych dokumentach Kościoła o Maryi i podręcznikach teologicznych. W pierwszym rzędzie jest to adhortacja Pawła VI *Mariialis cultus* (2 lutego

⁴ Zob. Paweł VI, *Homilia podczas mszy w setną rocznicę śmierci Piusa XI* (5 marca 1978).

⁵ Zob. Pontifica Academia Mariana Internationalis, *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis in civitate Romae Anno 2012 Celebrati*, Città del Vaticano 2013; G. Routhier, *Un Concilio per il XXI secolo. Il Vaticano II cinquant'anni dopo*, Milano 2012; J. Królikowski, *Wątki eklezjalne w mariologii w recepcji VIII Konstytucji Lumen gentium*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 27–36; B. Gacka, *Mariologia Soboru Watykańskiego II w perspektywie personalistycznej*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 123–146; T. Siudy, *Recepcja myśli soborowej w kulcie maryjnym w Polsce*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 171–187.

⁶ Por. S. De Fiores, *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1991, s. 150–151.

1974), następnie encyklika maryjna Jana Pawła II *Redemptoris Mater* (25 marca 1987). Wspomnieć należy list Kongregacji Wychowania Katolickiego *Maryja w formacji duchowej i intelektualnej* (25 marca 1988). Ważny z punktu widzenia mariologicznego jest list Papieskiej Międzynarodowej Akademii Maryjnej zatytułowany *Matka Pana. Pamięć – obecność – nadzieja. Niektóre aktualne zagadnienia dotyczące postaci i misji Najświętszej Dziewicy Maryi* (2000), a także list apostolski Jana Pawła II *Mulieris dignitatem* (15 sierpnia 1988). Wspomniane dokumenty bardzo często i nieprzypadkowo pojawiają się w opracowaniach De Fioresa, który widzi w nich szczególnego rodzaju pomoc w prawidłowym ukierunkowaniu myśli mariologicznej wiernej Objawieniu i Tradycji Kościoła⁷.

2. Ujęcie historiozbowcze

Posoborowa mariologia przywołuje tematy, które z punktu widzenia pogłębienia tej refleksji są potrzebne. Warto zaznaczyć, iż w epoce posoborowej miał miejsce rozwój mariologii między innymi w perspektywie trynitarnej, antropologicznej, kulturowej, estetycznej, eklezjalnej, personalistycznej. W kontekście myśli mariologicznej De Fioresa należy dodać, iż recepcja posoborowej nauki o miejscu i posłannictwie Matki Pana rozwinęła się także w perspektywie historiozbowczej. Swoją wyraz znalazła w jego pismach i twórczości teologicznej.

De Fiores swoje rozważania rozpoczyna od wskazania na wyraźną różnicę w podejściu do wykładu mariologicznego, który charakteryzował mariologię przedsoborową i tą uprawianą już po Soborze Watykańskim II. Zauważa, iż metoda dedukcyjna, charakterystyczna dla manualistki mariologicznej poprzedzającej Vaticanum II, bazowała na metodzie scholastycznej, obecnie okazuje się w wielu przypadkach niewystarczająca, choć ma pozytywne strony, jak jasność i logiczność wykładu. Wylicza jednakże pewne jej braki. Wskazuje, iż mariologia uprawiana w ten sposób prowadzi do wyabstrahowania osoby Maryi, a Jej obraz ukazany za pomocą tej metody jest daleki od codziennych problemów ludzi wierzących. Koncentruje się bowiem na kwestiach szczegółowych i delikatnych, bez odwołania do życia. W ten sposób – zdaniem włoskiego mariologa – dochodzi do wytworzenia głębokiego podziału pomiędzy mariologią a przepowiadaniem maryjnym, między mariologią a życiem chrześcijańskim⁸. Pomocą w przewyciężeniu tego jest historiozbowcze ujęcie refleksji mariologicznej.

⁷ Zob. tamże, s. 533–577.

⁸ Por. S. De Fiores, *Maria microstoria della salvezza. Verso un nuovo statuto epistemologico della mariologia*, „Theotokos” 1992, nr 0, s. 11.

Zasadniczą myśl mariologiczną w tej perspektywie odnajdujemy w dziele De Fioresa *Maria Madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica*. Jak zauważa Angelo Amato, pierwsza część tytułu ma charakter ekumeniczny⁹. De Fiores pragnie powrócić do biblijnego obrazu Maryi poprzez podkreślenie wyjątkowej relacji istniejącej pomiędzy Jezusem a Jego Matką. Stąd tytuł „Maryja Matka Jezusa”. Podtytuł *Sintesi storico-salvifica* wskazuje na klucz interpretacyjny dzieła. Warto zwrócić uwagę na zawartość poszczególnych rozdziałów, które De Fiores ułożył tak, by ukazały w pełnym świetle zarówno wpływ kultury na rozwój myśli mariologicznej w ciągu wieków, jak i dane biblijne, które stanowią „duchę” całej mariologii¹⁰.

To, co istotne dla naszych refleksji, to fakt, iż w czwartym rozdziale wspomnianego dzieła autor dokonuje systematycznej refleksji nad osobą Matki Pana właśnie w perspektywie historiozbawczej. Analiza tej części jego dorobku mariologicznego pokazuje, iż przewyciężył on zarówno metodę „pierwszej przyczyny”, z której wyprowadza się całą refleksję (K. Rahner), jak i metodę, która w sposób całościowy opowiada o tajemnicy życia Matki Pana (R. Laurentin), a także metodę, która ucieka się do syntezy (B. Forte)¹¹.

De Fiores odczytuje Maryję w całej historii zbawienia, tak aby w historii Jej życia i powołania wyróżnić boską logikę w jej transcendentnej spójności. Metoda ta pozwala na odkrycie działania Boga, a także sposobów tego działania, co w ostateczności prowadzi do odkrycia praw i prawideł działania Boga w stosunku do Niewiasty z Nazaretu, a w konsekwencji wobec wszelkiego stworzenia.

3. Maryja jako „mikrohistoria zbawienia”

Szczególnym rysem myśli mariologicznej omawianego autora jest zwrócenie uwagi na obecność Maryi w historii zbawienia. Dla De Fioresa ten wymiar mariologii jest kluczowy dla zrozumienia „wielkich dzieł”, jakich Bóg dokonał przez wieki, chcąc zbawić człowieka. W licznych jego pismach odnajdujemy rozważania na temat Maryi jako „mikrohistorii zbawienia”¹².

⁹ Por. A. Amato, *Introduzione*, w: *Testi mariani del secondo millennio. Autori contemporanei dell'Occidente (sec. XX)*, red. S. De Fiores, L. Gambero, Roma 2012, s. 38–39.

¹⁰ Tamże, s. 39–40.

¹¹ Tamże, s. 42.

¹² S. De Fiores, *Il volto di Maria presentato ai giovani. Il nucleo che generala conoscenza e la vita*, w: *Come annunciare ai giovani Maria. Principi e proposte*, Roma 1986, s. 150–159; tenże, *Significato di Maria per il nostro tempo*, „Marian Library Studies” (1985–1991), nr 17–23, s. 805; tenże, *Maria madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica*, Bologna 1992, s. 44–52; tenże, *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia*, Cinisello Balsamo (MI)

Tytuł ten był stosowany wobec Maryi również w przeszłości¹³, jednakże u De Fiorea doczekał się systematycznej i zaktualizowanej interpretacji. Został najbardziej rozbudowany i przeanalizowany w hasle *Microstoria della salvezza*, które znajduje się w trzytomowym słowniku mariologicznym *Maria. Nuovissimo Dizionario*, wydanym w 2006 roku, a zredagowanym w całości przez Stefano De Fiorea¹⁴.

Zdaniem De Fiorea, określenie Maryi jako „mikrohistorii zbawienia” w sposób syntetyczny i jasny wyraża oraz wyjaśnia głęboką więź, jaka istnieje pomiędzy Matką Jezusa a całą historią zbawienia. Uchwycenie tego wymiaru Jej ziemskiej egzystencji pozwala na właściwe określenie maryjnego miejsca w zbawczym planie Boga, realizującym się w czasie.

Jak zauważa De Fiore, „to historiozbawcze ujęcie, pochodzące od teologii biblijnej i wspólne z innymi dyscyplinami, zaczyna być coraz bardziej doceniane i stosowane w mariologii”¹⁵. Ponadto zaznacza, iż „uznanie historycznego istnienia dróg, które Bóg przebył wraz z ludźmi, jest przesłanką do teologicznej refleksji nad znaczeniem Matki Jezusa w perspektywie zbawczego działania Boga”¹⁶. Należy stwierdzić za De Fiorem, że „kontemplując Maryję, poznajemy historię zbawienia w jej dynamizmie najbardziej intymnym, a zatem poznajemy Boga, który w niej się objawia. Mariologia jest teologią”¹⁷.

Stefano De Fiore przechodzi od „Maryi w historii zbawienia” do „historii zbawienia w Maryi”¹⁸. Czyni to poprzez ukazanie działania Bożego w życiu Maryi jako kobiety Przymierza, kobiety uczestniczącej w dialogu z Bogiem, jako osoby, w której spełniają się obietnice Boga dane na początku ludowi wybranemu. W końcu Matka Pana jawi się jako przedstawicielka wspólnoty i uczestniczka dynamiki u n i ż e n i a i w y w y ż s z e n i a. Temat Maryi jako „mikrohistorii zbawienia” jest jednym z najbardziej interesujących i syntetycznych prób interpretacji wyjątkowej obecności Matki Jezusa w całej historii zbawienia.

2005, s. 396–399; tenże, *Maria microstoria della salvezza. Verso un nuovo statuto epistemologico della mariologia*, dz. cyt., s. 7–22; tenże, *Maria „microstoria della salvezza”*, w: *Maria nella Bibbia dalle prefigurazioni alla realtà*, red. G. Bortone, L’Aquila 2004, s. 263–289; tenże, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, Bologna 2006, s. 1143–1169.

¹³ Zob. tenże, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, s. 1143.

¹⁴ Zob. tenże, *Microstoria della salvezza*, w: S. De Fiore, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, dz. cyt., s. 1143–1169.

¹⁵ Tenże, *Status epistemologiczny mariologii*, „Salvatoris Mater” 3 (2001), nr 1, s. 293.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Tenże, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1165.

¹⁸ Zob. tenże, *Status epistemologiczny mariologii*, dz. cyt., s. 289–293.

3.1. Kobieta Przymierza

Pierwszą kwestią, która pozwala odkryć w Maryi „mikrohistorię zbawienia”, jest odczytanie Jej życia i misji w świetle tajemnicy Przymierza, które Bóg zawarł ze swoim ludem i któremu pozostał wierny. Podejmując biblijną koncepcję interpretacji osoby Dziewicy z Nazaretu, De Fiores podkreśla, iż tematem, który pozwala powiązać tajemnicę Jej życia z całą historią zbawienia, jest „Przymierze”. Maryja jest zatem „kobietą Przymierza” (*donna dell'alleanza*)¹⁹. W Niej spełniają się obietnice Boga zawarte w Przymierzu²⁰. Sytuując swoje rozważania w kontekście teologii apofatycznej, De Fiores uważa, iż Maryja „jest miejscem oraz teatrem działania Boga”²¹.

Podejmując ten temat, De Fiores odwołuje się do wyników badań współczesnych biblistów i teologów. Chodzi przede wszystkim o Ignace de la Potteriego oraz Aristide Serrę. Pierwszy z nich wskazuje na Maryję jako „córkę Syjonu”. Maryja jako jedyna skupia w sobie tajemnicę oblubienicy (Oz 1–3), dziewicy (Iz 62, 4–5) i matki (Ps 87; Iz 60, 1–7). Za pomocą tych obrazów Stary Testament ukazuje „córkę Syjonu”²². Jako „wzniosła córka Syjonu” Maryja zatem jest kompletnym obrazem konkretnej realizacji całej tajemnicy Przymierza²³. Drugi z przywoływanych przez De Fioresa autorów, Aristide Serra, w swoich opracowaniach z zakresu mariologii biblijnej i egzegezy Starego Testamentu wydobywa prawdę o tym, że Maryja nie jest tylko realizacją i wypełnieniem odpowiedzi narodu wybranego. Wskazuje on na kilka starotestamentowych epizodów, które odnajdują realizację i wypełnienie odniesione do Matki Jezusa. W tym kontekście wskazuje on – a za nim De Fiores – najpierw na wydanie Zwiastowania (Łk 1, 26–38) i cud w Kanie Galilejskiej (J 2, 1–12). Maryja, podobnie jak Izrael w momencie zawarcia Przymierza, ogłasza się służebnicą oraz wyraża całkowitą zgodę na pełnienie woli Bożej. Ponadto struktura narracyjna wizyty Maryi w domu Zachariasza pozwala na dostrzeżenie w Niej starotestamentowej Arki Przymierza jako znaku definitywnej obecności Boga pośród ludzi. W końcu w Ewangelii według św. Jana (19, 25–27) jawi się Ona jako uosobienie Jerozolimy, matki niezliczonych synów zgromadzonych wokół jej murów (Iz 49, 21; 60, 1–9; Ps 87, 1–7), którzy przybywają, aby w świątyni czcić Boga (Ez 37, 21.6–28). W tym znaczeniu Maryja jest kobietą-matką dla wszystkich uczniów Jezusa, to znaczy tych rozproszonych dzieci Bożych, które

¹⁹ Por. tenże, *Maria madre di Gesù*, dz. cyt., s. 45–46.

²⁰ Por. tenże, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1156–1157

²¹ Tenże, *Maria madre di Gesù*, dz. cyt., s. 44.

²² Tamże, s. 1150–1151.

²³ Zob. Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1964), nr 55.

zjednoczone są w tajemnicy osoby Jezusa Chrystusa²⁴. Przymierze zawarte we Krwi Jezusa stało się możliwe dzięki Wcieleniu z Dziewicy.

Należy zauważyć, że ta linia teologicznej refleksji o Maryi była obecna już w tradycji patrystycznej, od czasów Ireneusza i Justyna. Obok paralelizmu Ewa-Maryja odgrywała bardzo ważną rolę w kształtowaniu i pogłębianiu biblijnego obrazu Matki Pana. Jak podkreśla De Fiores, w ten sposób Maryja jest nie tylko bliska człowiekowi poprzez swoją zgodę naznaczoną pełnią wiary, ale reprezentuje i uosabia ludzkość. I tak w momencie kulminacyjnym dla całej historii zbawienia wchodzi w historię duchowości świata²⁵.

3.2. Kobieta w wydarzeniu dialogicznym

Wskazując na Matkę Pana jako „mikrohistorię zbawienia”, Stefano De Fiores skupia się ponadto na obecnej we współczesnej teologii idei mówiącej, że cała historia zbawienia opowiada o spotkaniu Boga żywego z człowiekiem. W tym sensie zbawienie ma źródło w Bogu, a realizuje się w podwójnej dynamice. Z jednej strony istnieje propozycja Boga (*das Wort*), z drugiej zaś mamy do czynienia z odpowiedzią człowieka (*die Antwort*). Zdaniem naszego autora, chodzi o dar Boga, to znaczy o Jego łaskę (*die Gabe*) oraz wysiłek podejmowany przez człowieka (*die Aufgabe*)²⁶. W tym kontekście Matka Jezusa widziana jest jako ikona dialogu, dokonującego się w całej historii zbawienia pomiędzy Bogiem a człowiekiem. Tym zaś, co stoi u początku tego dialogu prowadzącego do zbawienia, jest miłość Boga²⁷.

Na podstawie egzegezy tekstów Starego Testamentu oraz zestawieniu ich z danymi Nowego Testamentu w Dziewicy Nazaretańskiej dostrzec można elementy charakteryzujące doświadczenie narodu wybranego. Pierwszym z nich, na który wskazuje De Fiores, jest **d o ś w i a d c z e n i e z b a w i e n i a**. W *Magnificat* Maryja wyśpiewuje radość z powodu bycia zbawioną: „raduje się duch mój w Bogu, moim Zbawcy” (Łk 1, 47). Wskazując na powód radości ze zbawienia, jednocześnie wskazuje Ona na swoje ubóstwo (zob. Łk 1, 48) oraz na wielkie rzeczy, jakich dokonał w Niej Wszechmocny (Łk 1, 49). W ten sposób sytuuje się w kręgu ubogich Jahwe (mężczyzn i kobiet), którzy oczekują i doświadczają miłosierdzia Boga i Jego łaskawości²⁸. Drugim doświadczeniem jest **d o ś w i a d c z e n i e b ł o g o s ł a w i e n ś t w a B o ż e g o**, będącego darem

²⁴ Por. S. De Fiores, *Maria madre di Gesù*, dz. cyt., s. 46; tenże, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1151–1152.

²⁵ Por. tamże, s. 1152.

²⁶ Por. tamże.

²⁷ Por. S. De Fiores, *Il volto di Maria presentato ai giovani*, dz. cyt., s. 152.

²⁸ Por. tenże, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1153–1154.

Boga. To błogosławieństwo pozostaje w związku z życiem człowieka i jego tajemnicą. Niesie ze sobą płodność i życiodajną siłę. De Fiores zauważa, iż łono Dziewicy z Nazaretu staje się płodne właśnie dzięki działaniu Boga. To On jest Dawcą życia²⁹. Trzecim elementem wskazującym na dynamikę dialogu między Bogiem a Maryją jest charakterystyczna dla Niej potrójna postawa: s ł o w o – d z i a ł a n i e – m e d y t a c j a. Uczyniona przez De Fioresa teologiczna refleksja nad wydarzeniami ewangelicznymi pozwala na stwierdzenie, iż Matka Jezusa w pełni świadomie uczestniczy w dialogu z Bogiem, nie tylko reagując „zmieszaniem” i pytaniem (Łk 1, 29), ale przede wszystkim dając odpowiedź wiary (Łk 1, 38). Św. Łukasz ukazuje Ją ponadto jako kobietę zdolną do wewnętrznego skupienia, refleksji i medytacji (Łk 2, 19.51b).

Według Stefano De Fioresa, Matka Pana jest ikoną dynamiki zbawienia, rozumianej jako spotkanie i dialog Boga z człowiekiem w historii. Z Jej słów, gestów i postawy medytacji odczytać można działanie Boga, który zbawia i błogosławi. Jednocześnie w Maryi widzimy wolną i pełną miłości odpowiedź człowieka na dar zbawienia i na błogosławieństwo Boga. Maryja jawi się jako osoba, która w sposób wzorczy jednoczy w sobie największą tajemnicę wiary, to znaczy zbawienie³⁰. W refleksji De Fioresa rozbrzmiewa myśl zawarta w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*: „Maryja, która wkroczywszy głęboko w dzieje zbawienia, łączy w sobie w pewien sposób i odzwierciedla najważniejsze treści wiary (...)”³¹.

3.3. Kobieta, w której spełniają się obietnice Boga

Cała historia zbawienia pokazuje i potwierdza, że Bóg pozostaje wierny swoim obietnicom i stopniowo je realizuje. Historia ta skoncentrowana jest wokół osoby Jezusa Chrystusa, który jest jej celem ostatecznym. Sam Jezus zapowiada swoim uczniom „stokroć więcej” (Mt 19, 9), Pocieszyciela (J 14, 16.26) oraz miejsce w domu Ojca (J 14, 2). Uczniowie Jezusa są dziedzicami tych obietnic jako pielgrzymi do ojczyzny niebieskiej. W krąg zbawczych wydarzeń dokonujących się i wypełniających w „pełni czasu” (Ga 4, 4) wpisana jest również Dziewica Maryja. Maryja przynależy do ostatecznej fazy spełnienia się mesjańskich obietnic³². De Fiores przywołuje numer 55 *Lumen gentium*: „Wraz z Nią, wreszcie, wzniosłą Córą Syjonu, po długim oczekiwaniu spełnienia obietnicy, przychodzi pełnia czasu i nastaje nowa ekonomia zbawienia,

²⁹ Por. tamże, s. 1154–1155.

³⁰ Por. tamże, s. 1156.

³¹ *Lumen gentium*, nr 65.

³² Por. S. De Fiores, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1151–1152.

kiedy to Syn Boży przyjął z Niej naturę ludzką, aby przez tajemnice ciała swego uwolnić człowieka od grzechu”³³.

Analizując dane ewangeliczne, włoski mariolog wskazuje na wypełnienie się w Maryi ostatecznej tajemnicy Boga dotyczącej zbawienia i odkupienia. Elżbieta wyznaje, że Maryja jest wierzącą (Łk 1, 45), która poświęciła się wielkiej tajemnicy zbawienia, a Ona sama interpretuje to, co się w Niej dokonało, jako *magnalia Dei* (Łk 1, 46–55b). Ponadto – jak zauważa De Fiores – podczas wesela w Kanie Galilejskiej (J 2, 1–12) św. Jan Ewangelista wkłada w usta Matki Jezusa słowa, które są formułą przymierza: „Zróbcie wszystko, cokolwiek wam powie” (J 2, 5)³⁴. Tym samym Ewangelista czyni z Niej reprezentantkę narodu wezwanego do odnowienia przymierza w Chrystusie, jedynym pośredniku, i do całkowitego posłuszeństwa Jego słowu. De Fiores wskazuje ponadto na testament z krzyża (J 19, 25–27) widziany jako *schemat objawienia*³⁵. W momencie zbawczej śmierci Chrystusa na krzyżu Maryja zostaje przez Niego ustanowiona i wskazana jako Matka umiłowanego ucznia. Tym samym zostaje objawiona Jej nowa misja wobec uczniów Ukrzyżowanego. Wydarzenie to interpretowane jako wypełnienie się Pisma pokazuje, że Maryja, córka Syjonu, w godzinie Jezusa uczestniczy jako kobieta i matka. A powierzenie Matki umiłowanemu uczniowi i ucznia Matce intepretowane jest jako coś, co miało się wypełnić (J 19, 28)³⁶.

W tym kontekście Maryja jako „mikrohistoria zbawienia” jawi się jako skrzyżowanie i realizacja dróg Boga do człowieka. Zbawcze działanie Boga wobec świata i człowieka znajduje swoje wypełnienie i potwierdzenie w Maryi z Nazaretu.

3.4. Przedstawicielka wspólnoty

Kolejnym etapem w zrozumieniu Maryi widzianej jako „mikrohistoria zbawienia” jest dostrzeżenie w Niej przedstawicielki/reprezentantki wspólnoty. Na podstawie biblijnej idei pośredników, takich jak Mojżesz, Abraham, prorocy, kapłani, wskazuje się na ideę „osobowości zbiorowej/korporatywnej”³⁷. Dla właściwego zrozumienia idei Ciała Chrystusowego konieczne jest przy-

³³ *Lumen gentium*, nr 55; zob. A. Tronina, „Wzniosła Córa Syjonu” (KK55), „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23–24 (1995–1996), s. 137–148.

³⁴ Por. S. De Fiores, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1157.

³⁵ Zob. M. de Goedt, *Un Schème de Révélation dans le Quatrième Évangile*, „New Testament Studies” (1962), nr 8, s. 142–150.

³⁶ Por. S. De Fiores, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1157.

³⁷ Zob. J. McHugh, *Maryja w Nowym Testamencie*, Niepokalanów 1998, s. 91–92; A. Valentini, *Maria secondo le Scritture. Figlia di Sion e Madre del Signore*, Bologna 2007, s. 379–383.

jęcie semickiej „osobowości korporatywnej”. Jest to koncepcja, w której „JA realizuje się wtedy, kiedy otwiera się na TY, a oba wzajemnie się przenikają”³⁸. De Fiores podkreśla, że Jezus jest osobą-jednostką, która zawiera w sobie całą wspólnotę, identyfikuje się z nią i ją reprezentuje³⁹. Jezus Chrystus reprezentuje naród wybrany i jest początkiem wspólnoty Kościoła. Jak zaznacza włoski mariolog, tę samą rolę przed Nim odegrała Maryja, nie jako Jego antycypacja, ale jako matka i uczennica, która przyjmuje Go w swoim łonie i sercu, przekazując Mu życie, a tym samym dając Go tym, którzy w Niego uwierzą⁴⁰.

Matka Jezusa, jak już zostało zaznaczone, zawiera w sobie i reprezentuje całą historię narodu wybranego, który został przez Boga ukochany miłością darmową i bezwarunkową (Pwt 7, 6). Poprzez swoje grzechy naród ten staje się niewierną oblubienicą (Oz 2, 4). Pomimo to Bóg go nie odrzuca, lecz daje znak zupełnie nowy: pozwala przetrwać świętej reszcie (Sof 3, 14), wybiera Izraela jako zaczątek czegoś nowego (Iz 6, 13; 14, 1; Zach 3, 8). W ten sposób Stary Testament przechodzi od rozumienia wspólnotowego do jednostkowego. Idea ta znajduje swoją realizację w Maryi z Nazaretu jako ubogiej Jahwe i nowej córki Syjonu. Zostaje Ona wybrana w perspektywie posłania Jezusa Chrystusa (Łk 9, 35; 23, 35)⁴¹.

W Maryi wybranej przez Boga zdaniem De Fioresa odczytać można historię narodu wybranego. Cały zbawczy plan Boga względem tego narodu wydaje się skupiać w Jej osobie. Jak zauważa De Fiores, w tym znaczeniu można przypisać Jej to, co kryje się pod pojęciem „osobowości zbiorowej”⁴². De Fiores zwraca uwagę na fakt, iż życie Matki Jezusa odzwierciedla podwójną misję narodu izraelskiego: zrodzenie Mesjasza i przyjęcie Go z wiarą i w wierze. W tym znaczeniu Niewiasta reprezentuje Izrael, jednocześnie przekraczając tę misję, ponieważ to od Niej zaczyna się droga prowadząca do wiary w Jezusa Chrystusa. „Synagoga – podkreśla nasz autor – ogranicza się do Maryi jako punktu wyjścia dla rozszerzenia Kościoła”⁴³.

Poprawne zrozumienie powyższych refleksji – zauważa De Fiores – zależy od trzech czynników. Pierwszym z nich jest biblijna koncepcja jednostki, która nie jest wyizolowana, ale zawsze zjednoczona ze wspólnotą, której jest przedstawicielem w dobrym i złym. Po drugie, chodzi o aluzyjne odniesienia obecne w Łk 1–2, które widzą w Maryi Matkę Mesjasza jako córkę Syjonu i per-

³⁸ J. Ratzinger, *Kościół wspólnotą*, Lubin 1993, s. 23.

³⁹ Por. S. De Fiores, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1158–1159.

⁴⁰ Por. tamże, s. 1158.

⁴¹ Por. tamże, s. 1158–1159.

⁴² Por. tamże, s. 1159.

⁴³ Por. tamże.

sonifikację narodu wybranego. Trzecim czynnikiem pozwalającym na wcześniejsze stwierdzenia jest obecne w *Magnificat* przejście od „ja” do „my” (Łk 1, 46–45.54–55)⁴⁴.

W związku z tym Matka Jezusa, będąc wyrazicielką nadziei pokornych i ubogich Pana, staje się jednocześnie ich reprezentantką przed Bogiem i partnerką w Jego spotkaniu z ludzkością.

3.5. Uczestniczka wywyższenia–uniżenia

Ostatnią kwestią, którą De Fiores rozważa w kontekście Maryi jako „mikrohistorii zbawienia”, jest obecna w całym Starym Testamencie prawda o tym, iż Bóg „strąca władców z tronu, a pokornych wywyższa” (Łk 1, 52). Nasz autor wskazuje na takie właśnie działanie Boga i podkreśla, że w późnym judaizmie upokorzenie było interpretowane w kategoriach służby i posłuszeństwa, natomiast wywyższenie było wyrażane w formie porwania lub wzięcia do nieba (2 Krl 2, 11; Rdz 5, 14; 1 Mach 5, 28; Mdr 4, 10). Ta dynamika działania Boga skupia się w osobie Jezusa Chrystusa, który jest „sprawiedliwym” (Dz 3, 14; 7, 52, 22, 14) i posłusznym „sługą” Ojca (J 10, 17; 15, 13; 13, 13–14). Na ten wymiar egzystencji Syna Bożego wskazują również hymny chrystologiczne obecne w teologii Pawłowej (Flp 2, 6–11). Tym samym Jezus w swoim publicznym nauczaniu wzywa swoich wyznawców: „Każdy bowiem, kto się wywyższa, będzie poniżony, a kto się poniża, będzie wywyższony” (Łk 14, 11). Jest to zatem prawo przenikające całą historię zbawienia, które realizuje się także w męczeństwie chrześcijan, rodzącym nowych wyznawców Mistrza z Nazaretu⁴⁵.

Odczytując w schemacie „uniżenie-wywyższenie” całe życie Maryi, widzimy w Niej oba. De Fiores swoje refleksje opiera na lekturze pieśni Maryi (Łk 1, 46–55b). Pierwszym momentem, który charakteryzuje Maryję, jest *m o m e n t k e n o t y c z n y*, a więc Jej społeczny status ubogiej i pokornej kobiety z Nazaretu. Przyjmuje Ona ten status i akceptuje go, żyjąc duchowością ubogich Jahwe. Uwzględniając Jej kondycję społeczną i duchową, zaznaczyć należy, iż to sam Bóg dokonuje wywyższenia Maryi. W ten sposób staje się Ona osobą godną czci, która różni się od czci oddawanej samemu Bogu. Kulminacyjnym wydarzeniem, które zmienia Jej stan i w którym następuje przejście od uniżenia do wywyższenia, jest – jak zauważa De Fiores – tajemnica Wcielenia. „Wielkie rzeczy”, jakich Bóg dokonał w Matce Jezusa, osiągają swój szczyt w dziewiczym poczęciu i macierzyństwie⁴⁶. Bóg dopełnia dzieła wywyższenia

⁴⁴ Por. tamże, s. 1159–1160.

⁴⁵ Por. tamże, s. 1160–1161.

⁴⁶ Por. tamże, s. 1162.

Maryi u kresu Jej ziemskiej wędrówki poprzez wniebowzięcie z duszą i ciałem⁴⁷. W ten sposób staje się Ona znakiem pociechy i niezawodnej nadziei dla pielgrzymującego ludu Bożego⁴⁸.

Maryja, będąc „mikrohistorią zbawienia”, jawi się jako punkt spotkania dróg Boga do człowieka, jako paradygmat uniżenia-wywyższenia znajdujący swoje wypełnienie w misterium paschalnym Chrystusa⁴⁹.

Podsumowanie

Analiza myśli mariologicznej Stefano De Fiorea prowadzi do odkrycia prawdy, iż pełne zrozumienie Maryi może dokonać się jedynie w powiązaniu Jej osoby z różnymi etapami i momentami całej historii zbawienia, a ostatecznie w powiązaniu z Jezusem Chrystusem, którego wydarzenie stanowi centrum tejże.

Powyzsza synteza myśli De Fiorea na temat obecności Maryi w historii zbawienia świadczy o jego zaangażowaniu i wkładzie w rozwój współczesnej mariologii. Starał się on ukazać najbardziej zbliżony do prawdy ewangelicznej obraz Niewiasty z Nazaretu, Matki Jezusa. Tematy, które porusza włoski mariolog, dotyczące Maryi jako „mikrohistorii zbawienia”, pozwalają na odnowione spojrzenie na kobietę, która w „pełni czasu” została powołana do bycia Matką Słowa Wcielonego. Ten sposób odczytania życia i posłannictwa Matki Odkupiciela pomaga przede wszystkim w głębszy sposób dokonać refleksji nad działaniem Boga w życiu Kościoła i świata. To, czego Bóg dokonał i dokonuje w człowieku i dla człowieka, już się spełniło w Dziewicy z Nazaretu.

Istotny dla podkreślenia wyjątkowości historiozbawczego ujęcia mariologii Stefano de Fiorea jest fakt, iż pozostaje on wierny wskazaniom Soboru Watykańskiego II. Włoski mariolog czerpie z bogactwa współczesnej egzegezy biblijnej, teologii biblijnej, teologii dogmatycznej, mariologii i innych dyscyplin nauk teologicznych i humanistycznych. W ten sposób jego refleksja idzie w harmonii ze współczesną myślą o Matce Pana i niejako ją wyprzedza oraz daje nowe impulsy do jej rozwoju.

⁴⁷ Por. tamże.

⁴⁸ Por. *Lumen gentium*, nr 67.

⁴⁹ Por. S. De Fiorea, *Microstoria della salvezza*, dz. cyt., s. 1147–1148.

Bibliografia

- Amato A., *Introduzione*, w: *Testi mariani del secondo millennio. Autori contemporanei dell'Occidente (sec. XX)*, red. S. De Fiore, L. Gambero, Roma 2012, s. 19–58.
- Da Polsi a Loreto con Maria nel cuore. Omaggio a p. Stefano De Fiore nel cinquantennio del suo sacerdozio*, red. Fondazione Corrado Alvaro, Ardore Marina (RC) 2009.
- De Fiore S., *Droga od służby Panu do korony chwały*, „Salvatoris Mater” 6 (2004), nr 3, s. 44–60.
- De Fiore S., *Il volto di Maria presentato ai giovani. Il nucleo che generala conoscenza e la vita*, w: *Come annunciare ai giovani Maria. Principi e proposte*, Roma 1986, s. 139–159.
- De Fiore S., *Maria “microstoria della salvezza”*, w: *Maria nella Bibbia dalle prefigurazioni alla realtà*, red. G. Bortone, L'Aquila 2004, s. 263–289.
- De Fiore S., *Maria madre di Gesù. Sintesi storico-salvifica*, Bologna 1992.
- De Fiore S., *Maria microstoria della salvezza. Verso un nuovo statuto epistemologico della mariologia*, „Theotokos” 1992, nr 0, s. 7–22.
- De Fiore S., *Maria nella teologia contemporanea*, Roma 1991.
- De Fiore S., *Maria sintesi di valori. Storia culturale della mariologia*, Cinisello Balsamo (MI) 2005.
- De Fiore S., *Mariologia w wymiarze estetycznym*, „Salvatoris Mater” 11 (2009), nr 2, s. 61–192.
- De Fiore S., *Microstoria della salvezza*, w: S. De Fiore, *Maria. Nuovissimo Dizionario*, t. 2, Bologna 2006, s. 1143–1169.
- De Fiore S., *Significato di Maria per il nostro tempo*, „Marian Library Studies” (1985–1991), nr 17–23, s. 805.
- De Fiore S., *Status epistemologiczny mariologii*, „Salvatoris Mater” 3 (2001), nr 1, s. 281–310.
- De Fiore S., *Typologia i obecność Maryi w duchowości chrześcijańskiej*, „Salvatoris Mater” 12 (2010), nr 3–4, s. 27–48.
- de Goedt M., *Un Schème de Révélation dans le Quatrième Évangile*, „New Testament Studies” (1962), nr 8, s. 142–150.
- Gacka B., *Mariologia Soboru Watykańskiego II w perspektywie personalistycznej*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 123–146.
- Królikowski J., *Wątki eklezjalne w mariologii w recepcji VIII Konstytucji Lumen gentium*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 27–36.
- La personalità poliedrica di Padre Stefano De Fiore. Atti del convegno (San Luca, 16 novembre 2013)*, red. F. Nocera, Reggio Calabria 2016.
- Largo Domínguez P., *Lectio magistralis. Panorama mariológico-mariano de la primera década del siglo XXI. Un recorrido limitado*, „Marianum” 76 (2016), s. 388–403.
- McHugh J., *Maryja w Nowym Testamencie*, Niepokalanów 1998.
- Militello C., *Stefano De Fiore visto da vicino “con occhi di donna”*, „Theotokos” 23 (2015), nr 2, s. 193–206.
- Paweł VI, *Homilia podczas mszy w setną rocznicę śmierci Piusa XI* (5 marca 1978).

- Perrella S.M., *In pace Christi: Sefano De Fiores*, SMM, „Marianum” 74 (2012), s. 545–555.
- Pontifica Academia Mariana Internationalis, *Mariologia a tempore Concilii Vaticani II. Receptio, ratio et prospectus. Acta Congressus Mariologici-Mariani Internationalis in civitate Romae Anno 2012 Celebrati*, Città del Vaticano 2013.
- Ratzinger J., *Kościół wspólnotą*, Lubin 1993.
- Routhier G., *Un Concilio per il XXI secolo. Il Vaticano II cinquant'anni dopo*, Milano 2012.
- Siudy T., *Recepcja myśli soborowej w kulcie maryjnym w Polsce*, „Salvatoris Mater” 16 (2014), nr 1–4, s. 171–187.
- Sobór Watykański II, Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium* (21 listopada 1964).
- Tronina A., „Wzniosła Córa Syjonu” (KK55), „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23–24 (1995–1996), s. 137–148.
- Valentini A., *Maria secondo le Scritture. Figlia di Sion e Madre del Signore*, Bologna 2007.
- Valentini A., *Stefano De Fiores, cantore della Vergine. In memoriam*, „Theotokos” 20 (2012), s. 3–4.

Streszczenie

Niniejszy artykuł pragnie wskazać na jeden z wątków mariologicznej refleksji Stefano De Fioresa (1933–2012). Jest on jednym z najbardziej znanych mariologów epoki posoborowej, który dzięki swoim pismom i działalności naukowej przyczynił się między innymi do pogłębienia soborowego rozumienia osoby Maryi. Studium koncentruje się wokół prawdy o obecności Matki Jezusa w historii zbawienia. Chcąc w sposób syntetyczny przedstawić obecność Maryi w tajemnicy zbawienia, mówi o Niej jako o „mikrohistorii zbawienia”. Refleksja De Fioresa prowadzi go do stwierdzenia, że w Maryi skupiają się wszystkie najważniejsze prawdy naszej wiary. Jest Ona miejscem spotkania dróg i sposobów działania Boga w całej historii zbawienia.

Summary

The place of Mary in the history of salvation according to Stefano De Fiores

This article presents one of the Mariological themes of Stefano De Fiores (1933–2012). De Fiores is one of the most famous Mariologists of the post-Conciliar era who contributed to the deepening of the Conciliar understanding of Mary through his writings and scientific activity. The study focuses on the truth about the presence of the Mother of Jesus in the history of salvation. Intending to present the presence of Mary in a synthetic way in the mystery of salvation, he refers to her as a “micro-history of salvation.” De Fiores’ reflection leads him to affirm that all the most important truths of our faith are concentrated in Mary. She is the meeting point of God’s ways and ways of acting throughout the history of salvation.